

КУЛЬТУРНАЯ БЯРЭЗІНШЧЫНА

Заканчэнне. Пачатак у № 10.

Бярэзіншчына – радзіма многіх таленавітых мастакоў. Найперш згадаем ураджэнцаў маёнтка Уборкі, трох братоў Гараўскіх – Апалінарыя, Іпаліта і Гілярыя.

Пейзажыст і партрэтyst **Апалінарыў Гараўскі** (1833 – 1900) займае адметнае месца ў гісторыі рускага і беларускага жывапісу. Ён вучыўся ў Пецяўбургскай акадэміі мастацтваў, пасля ўдасканальваў майстэрства ў Жэневе, Дзюсельдорфе, Рыме і Парыжы. У 1860 – 1880 гг. жыў у родным маёнтку Уборкі, а зімой выязджаў у Пецяўбург, дзе працаваў у школе малявання Таварыства заахвочвання мастацтваў. Акрамя гэтага, А. Гараўскі выкладаў жывапіс у Вышэйшай мастацкай школе пры Пецяўбургскай акадэміі мастацтваў.

Творы Апалінарыя Гараўскага адметныя жыццёвай праўдай, высокім майстэрствам, глыбокай народнасцю. Яны паэтычна апяваюць прыгажосць беларускай прыроды, народны побыт (“Пінскія балоты”, “Від Дубровы каля Бабруйска”, “Вечар у Мінскай губерні”, “Жанчына з палітрай”, “Рака Бярэзіна”, “Свіслач”, “Балота” і інш.).

Сярод адметных твораў першага перыяду – “Яўрэй пры малітве” і “Старая моліца”. Апошні партрэт быў задуманы яшчэ ў 1856 г., аднак праца над карцінай ішла вельмі марудна, бо натуршчыца – пажылая беларуская сялянка – часта хварэла і не магла доўга пазіраваць. Нарэшце 27 кастрычніка 1857 г. мастак паведаміў П. Трацякову: “Старанна, са слязамі скончыў старую, якая моліца і, дзякуючы Усявышняму, выйшла найлепшым творам з усіх, якія толькі пісаў...” Рускі мастак І. Рэпін высока ацаніў твор і знайшоў яго моцным па тэхніцы.

У 1860 г. у вёсцы Брадзец Бярэзінскага раёна (у гэтай вёсцы жыла сястра мастака) мастак стварыў цудоўны пейзаж “На радзіме”. Карціну ўпадабаў П. Трацякоў, які набыў яе для сваёй галерэі. Гэта адна з найлепшых прац жывапісца, дзе знайшлі адбітак яго думкі і пачуцці, роздум над лёсам радзімы. Мастацтвазнаўца Л. Дробаў пісаў: “На прыэднім плане намалеваны на паўразбураны драўляны масток, праз які віецца ўдалеч пясчаная дарога. Паабапал дарогі плот з жэрдак, з пахіленымі ад старасці драўлянымі слупамі. У гэтым пейзажы ўсё блізкае і дарагое сэрцу мастака. Кожная дэталё напісана з вялі-

кай цеплынёй і любоўю. Гэта любоў міжволі перадаецца і глядачу.

З вялікім выкрывальніцкім пафасам паказвае творца заняпад беларускай вёскі. І хоць выяў людзей на палатне няма, глядач добра адчувае іх прысутнасць. Сілай свайго таленту мастак здолеў стварыць праўдзівую карціну жыцця сялян дарэвалюцыйнай Беларусі...”

Каля дваццаці карцін А. Гараўскага знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Яго жыццё і творчасць вартыя таго, каб імя мастака былі названы вуліцы ў Мінску, Бабруйску, Берасіно і вёсцы Брадзец.

Старэйшы брат **Іпаліт Гараўскі** (1828 – пасля 1864 г.) вучобу ў Пецяўбургскай акадэміі мастацтва пачаў значна пазней. Пра яго поспехі сведчаць сярэбраныя медалі першай і другой ступені за творы, напісаныя ў Мінскай губерні. Вядомы яго пейзажы “На Берагах ракі Бярэзіны” (1857 г., знаходзіцца ў Рускім музеі ў Санкт-Пецяўбурзе), “Від паблізу Бабруйска” (1858). У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь захоўваецца карціна “Ля крыжа. Смерць паўстанца” (1863).

Многія творы І. Гараўскага, што згадваюцца ў лістах да П. Трацякова, не выяўлены да сёння. Аднак па захаванай спадчыне і водгуках сучаснікаў можна меркаваць пра яго незвычайны талент.

Гілярыў Гараўскі (1847 – пасля 1875 г.) быў адораным акварэлістам. Да 1868 г. ён вучыўся ў школе малявання Таварыства заахвочвання мастацтваў, а потым у Пецяўбургскай акадэміі мастацтваў. Сярод творчай спадчыны Г. Гараўскага найбольшую цікавасць уяўляюць “Від шпіля Петрапаўлаўскага сабора” (1870), “Кветкі” (1872).

У маёнтку Калюжыцы, што на Бярэзіншчыне, у сям’і павятовага суддзі 12 мая 1800 г. нарадзіўся **Валенцій Ваньковіч**. У 1825 – 1828 гг. будучы мастак вучыўся ў Пецяўбургскай акадэміі мастацтваў. За малюнкі з натуры ён быў адзначаны сярэбранымі медалямі другой (1825) і першай (1826) ступеняў, а за твор “Подзвіг маладога кіяўляніна...” (1827) – Малым залатым медалём і правам вучыцца за мяжой за кошт акадэміі. З 1829 г. і да ад’езду ў эміграцыю ў 1839 г. жыў у Мінску.

Валенцій Ваньковіч найбольш вядомы як аўтар партрэтаў Адама Міцкевіча (“Міцкевіч

на скале Аю-Даг”, 1828), Аляксандра Пушкіна (1826 – 1827) і інш. У апошні перыяд творчасці пад уплывам філосафа-містыка А. Тавянскага мастак захапіўся асобай Напалеона і біблейскімі сюжэтамі, пра што сведчаць яго манументальныя палотны “Апафеоз Напалеона”, “Напалеон плача над картай Еўропы”, “Напалеон каля вогнішча”, “Маці Божая Вастрабрамская”, “Мадонна з Ісусам Хрыстом і Іаанам Хрысціцелем” і інш.

Памёр у 1842 г. у Парыжы на руках у Адама Міцкевіча. Творы Валенція Ваньковіча знаходзяцца ў Англіі, Францыі, Італіі, Польшчы, Літве і Расіі.

Мала хто ведае, што касцюмы да знакамітых кінафільмаў “Міколка-паравоз”, “Чырвонае лісце”, “Апошні хлеб”, “Доўгія вёрсты вайны” стварыла ў 1954 – 1975 гг. мастачка кінастудыі “Беларусьфільм” ураджэнка Беразіно **Марыя Бярковіч** (1910 – 1993). Акрамя гэтага, яна была майстрам акварэлі, пра што сведчаць намаляваныя Марыяй Веньямінаўнай пейзажы Раўбічаў, Мінска, Рыжскага ўзмор’я.

У Беразіно нарадзіўся вядомы беларускі жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі **Дзмітрый Алейнік** (1929 – 2003). Мастак, які працаваў у галіне станковага і манументальнага жывапісу, стварыў непаўторныя тэматычныя карціны і пейзажы “Вясна. Порт”, “Вечная памяць”, “Лясное возера”, “Белыя коні”, “Асеннія далячыні”, “Дзявочы гай”, мазаічныя пано “Карагод”, “Каруначніцы” (апошнія ў суаўтарстве з М. Казакевічам) і інш.

З вёскі Дулебы паходзіць беларускі жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі **Мікалай Казакевіч**, які нарадзіўся ў 1934 г. Пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута працуе ў пейзажным і побытавым жанрах. Творы Мікалая Канстанцінавіча вылучаюцца багаццем і насычанасцю колеравай гамы: “Возера”, “Па родных прасторах”, “Свята песні”, “Азёрныя далі”, “Юнацтва”, “Вясна на Гомельшчыне”, “На Палессі”, “Пасля дажджу”, “На Прыпяці”, “Блакітны красавік”, “Над родным прасторам”, “Лета”, “Свята на нашай вуліцы”, “Рэквіем”.

За некалькі кіламетраў ад Беразіно, у вёсцы Капланцы, нарадзіўся будучы аўтар першай беларускай оперы “Браніслава” (лібрэта У. Дубоўкі), беларускай аперэты “Залёты” (паводле В. Дуніна-Марцінкевіча), гімна-малітвы “Магутны Божа” (на словы Н. Арсенневай) **Мікола Равенскі** (1886 – 1953). Вядомы яго апрацоўкі беларускіх песень і песень на вершы М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа, К. Буйло. У 1922 г. выйшаў у свет яго “Зборнік

песень з нотамі”. У рукапісе засталася арыгінальная праца “Характэрныя рысы беларускай народнай песні”.

У Беразіно нарадзілася вялікая драматычная актрыса, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Ізраіля, прэміі імя Н. Цэмаха, ганаровы доктар філасофіі Тэль-Авіўскага ўніверсітэта **Хана Ровіна (Рубіна)** (1893 – 1980). Для ізраільскай публікі яна была не толькі вядучай актрысай, але і нацыянальным увасабленнем жаноцкасці і мацярынства. Крытыкі і калегі называлі Х. Ровіну “першай лэдзі ізраільскага тэатра”. У 1922 г. у пастаноўцы “Дзібук” Я. Вахтангава (па п’есе С. Ан-скага) выканала трагічную ролю Леі, якую тэатральная Масква прызнала вяршыняй акцёрскага майстэрства. У 1950-я гг. вялікім поспехам карысталіся яе ролі ў спектаклях паводле Эўрыпіда (Медэя) і Б. Брэхта (матухна Кураж).

У вёсцы (былым мястэчку) Багушэвічы 6 верасня 1934 г. нарадзіўся народны артыст Беларусі **Валянцін Белыхвосцік**. Ён скончыў студыю Беларускага тэатра імя Я. Купалы і Дзяржаўны інстытут тэатральнага мастацтва ў Маскве. З 1958 г. Валянцін Сяргеевіч працаваў у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы і стаў адным з вядучых акцёраў трупы. За ролі ў радыёспектаклях “Хамуціус” (паводле А. Куляшова) і “Рыбакова хата” (паводле Я. Коласа) атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі (1989).

Сярод найлепшых сцэнічных вобразаў В. Белыхвосціка тры персанажы “Раскіданага гнязда” Я. Купалы: Сымон, Лявон і Незнаёмы. Вылучаюцца ролі ў творах нацыянальнай драматургіі: Каравай (“Таблетку пад язык” А. Макаёнка), К. Арлоўскі (“Чалавек з легенды” І. Ражкова і Я. Шабана), Зуеў (“Апошні шанц” В. Быкава), Зазыба, князь Уладзімір (“Плач Перапёлкі”, “Звон – не малітва” І. Чыгрынава) і інш.

Заслужаны артыст Беларусі **Барыс Барысёнак** – аднагодак В. Белыхвосціка. Ён нарадзіўся ў Беразіно 22 ліпеня 1934 г. Пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (1956) працуе ў Беларускім рэспубліканскім тэатры юнага глядача. Папулярнасць акцёру прынеслі найперш ролі Максіма Багдановіча ў спектаклі “Зорка Венера” М. Алтухова і Б. Бур’яна, Станіслава Берсана ў спектаклі “Чырвоны губернатар” У. Мехава, Шуры Гараева ў спектаклі “Учора ў Касаткіне” А. Зака і І. Кузняцова, Шульгі ў спектаклі “Маладая гвардыя” паводле А. Фадзеева, Дона Луіса ў спектаклі “Дама-невідзімка” П. Кальдэрона і інш. Ролі, выкананыя Б. Барысёнкам, адметныя прадуманасцю, глыбокай асэнсаванасцю і любоўю да героя.

У 2014 г. Б. Барысёнак быў узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны.

Актрыса **Алена Мазгова** нарадзілася ў Беразіно ў 1971 года. Пасля заканчэння СШ № 3 навучалася ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце (1992) і на Вышэйшых рэжысёрскіх курсах у Маскве. Працавала ў Мінскім альтэрнатыўным тэатры, Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа. Выканала галоўную ролю ў тэлефільме “Пракляты ўтульны дом” (1998).

Бярэзінскі раён – радзіма многіх знакамітых вучоных, чые імёны добра вядомы не толькі ў роднай Беларусі, але і далёка за яе межамі.

Адзін з іх – славыты беларускі фізік, доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі, Дзяржаўнай прэміі СССР **Мікалай Барысевіч** (1923 – 2015). Ён нарадзіўся ў пасёлку Лучны Мост Бярэзінскага раёна.

У 1969 – 1987 гг. М. Барысевіч быў прэзідэнтам Акадэміі навук Беларусі. Яго навуковыя працы прысвечаны люмінесцэнцыі і спектральнасці складаных малекул, квантавай электроніцы і інфрачырвонай тэхніцы. Мікалай Аляксандравіч даследаваў рассеянне выпрамянення дысперснымі сістэмамі, стварыў (разам з супрацоўнікамі) новы клас аптычных фільтраў для інфрачырвонай вобласці спектраў. Разам з Б. Няпорэнтам адкрыў з’яву стабілізацыі-лабілізацыі электронна-ўзбуджальных шмататамных малекул.

Горад Беразіно даў Беларусі двух членаў-карэспандэнтаў НАН Беларусі. Сярод іх **Яўген Сідаровіч** (1928 – 2017) – доктар біялагічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі. Большую частку жыцця прысвяціў Цэнтральнаму батанічнаму саду НАН Беларусі, дзе з 1965 г. прайшоў шлях ад навуковага супрацоўніка да дырэктара (з 1971 г.). Навуковыя працы Я. Сідаровіча прысвечаны тэарэтычным асновам экалага-фізіялагічнага маніторынгу раслін і аптымізацыі тэхнагеннага асяроддзя буйных прамысловых цэнтраў сродкамі азелянення. Менавіта ён выявіў адаптацыйныя ўласцівасці раслінных комплексаў у прамысловых раёнах Беларусі, прапрацаваў матэматычную мадэль прадукцыйных працэсаў хвойных экасістэм. Вядомы беларускі хімік **Рыгор Старобінец** (1910 – 2001) – доктар хімічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі. Ён скончыў БДУ і працаваў у ім больш за 60 гадоў (1940 – 2000). Упершыню ў свеце Рыгор Лазаравіч устанавіў залежнасць паміж характарам

асацыяцыі паверхнева-актыўнага рэчыва і будовай адсарбцыйнага слоя, а таксама сувязь паміж уласцівасцямі раствораў і характарам іх сорбцыі палімерамі. Асноўныя працы Р. Старобінца прысвечаны фізічнай, аналітычнай і калоіднай хіміі.

Беларускі хімік-неарганік, доктар тэхнічных навук, прафесар **Людміла Ешчанка** нарадзілася ў 1944 г. у вёсцы Пагост Бярэзінскага раёна. Яе навуковыя працы прысвечаны хіміі і тэхналогіі фасфатаў металаў. Л. Ешчанка прапрацавала спосабы атрымання каталізатараў, носьбітаў каталітычна актыўных рэчываў на аснове матэрыялаў новага тыпу – ксерагеляў і каркасных (цэалітнага тыпу) фасфатаў металаў.

Ураджэнец вёскі Доўгі Лог фізік і педагог **Міхаіл Цэдрык** (1930 – 1994) быў доктарам фізіка-матэматычных навук, прафесарам, заслужаным работнікам вышэйшай школы Беларусі. Доўгі час працаваў прарэктарам па навуковай працы (1971 – 1993) Мінскага педагагічнага інстытута імя А. Горкага, стаў аўтарам першага беларускамоўнага “Курса агульнай фізікі” (1994). Яго асноўныя навуковыя працы прысвечаны фізіцы сегнетаэлектрыкаў.

Жыццёвы шлях вядомага беларускага аграхіміка, доктара сельскагаспадарчых навук, прафесара, заслужанага дзеяча навукі Беларусі **Роберта Вільдфлуша** (1906 – 1972) пачаўся ў вёсцы Мацевічы. Пасля заканчэння Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ён працаваў у Беларускай садова-агародным інстытуце, а з 1945 г. – у БСГА. Да сёння не страцілі каштоўнасці яго навуковыя працы па вывучэнні і распрацоўцы спосабаў эфектыўнага выкарыстання ўгнаенняў, лакальнага спосабу ўнясення асноўнага ўгнаення на дзярнова-падзолістых сугліністых глебах Беларусі.

Ураджэнец горада Беразіно, выпускнік Бярэзінскай СШ № 2 **Васіль Булойчык** (нар. у 1953 г.) – доктар тэхнічных навук, прафесар, кіраўнік навукова-даследчага цэнтра мадэлявання ваенных дзеянняў, правадзейны член Акадэміі ваенных навук Расійскай Федэрацыі. Васіль Міхайлавіч – аўтар падручнікаў для курсантаў Ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь.

Доктар медыцынскіх навук, прафесар **Лідзія Ламака** нарадзілася ў вёсцы Багушэвічы ў 1928 г. У 1956 – 1992 гг. працавала загадчыкам аддзела ў Беларускай навукова-даследчай інстытуце мацярынства і дзяцінства. Л. Ламака – аўтар шматлікіх навуковых прац, прысвечаных функцыянальным асаблівасцям сардэчна-сасудзістай сістэмы ў нованароджаных, карэкцыі яе парушэнняў.

Жыхары Беразіно лічаць доктара медыцынскіх навук *Элеанору Капітанаву* адной з самых славурых зямлячак. Яе жыццёвы шлях пачаўся ў Беразіно ў 1952 г. Выпускніца Гродзенскага медыцынскага інстытута ў 1990 г. стала прарэктарам і загадчыкам кафедры Гомельскага медыцынскага інстытута. З 1997 г. была загадчыкам аддзела Гомельскага філіяла Навукова-даследчага клінічнага інстытута радыяцыйнай медыцыны і эндакрыналогіі. З 2002 г. Элеанора Кузьмінічна працуе дырэктарам Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтра радыяцыйнай медыцыны і экалогіі чалавека. Яе навуковыя працы прысвечаны экалагічнай медыцыне, грамадскай ахове здароўя, здароўю і правам дзіцяці.

Сярод навукоўцаў у галіне гуманітарных навук у першую чаргу трэба згадаць вядомага і аўтарытэтнага беларускага філосафа і сацыёлага, доктара філасофскіх навук *Сяргея Лапцёнка*. Яго жыццёвы шлях пачаўся ў 1935 г. ў вёсцы Васільеўка. Працаваў загадчыкам кафедры і загадчыкам сацыялагічнай лабараторыі ў Беларускам дзяржаўным універсітэце, патым доўгія гады – галоўным навуковым супрацоўнікам Інстытута сацыяльна-палітычных даследаванняў пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. С. Лапцёнак – акадэмік міжнародных і рэспубліканскіх акадэміяў, аўтар шматлікіх кніг па праблемах тэорыі этыкі, маральнага выхавання, сямейна-шлюбных адносін, каштоўнасных арыентацый і паводзін моладзі.

Беларускі філосаф, доктар філасофскіх навук, прафесар *Святлана Вінакурава (Калбаска)* нарадзілася ў 1953 г. у вёсцы Дзмітравічы. Яна даследуе метадалагічныя і сацыяльна-гістарычныя праблемы маральнага развіцця грамадства і асобы. Святлана Пятроўна працавала ў Інстытуце філасофіі і права АН БССР, Мінскім педінстытуце імя М. Танка, выконвала абавязкі кансультанта галоўнага ўпраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі, потым – галоўнага дарадцы эканамічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. З 2006 г. – першы прарэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

* * *

Сетка ўстаноў культуры Бярэзінскага раёна ўключае раённыя цэнтр культуры, цэнтр дзіцячай творчасці, цэнтр рамёстваў, сем сельскіх дамоў культуры, сем сельскіх клубаў-бібліятэк, адзін сельскі клуб, аўтаклуб, адзінаццаць бібліятэк, кінатэатр, дзве перасоўныя відэаўстаноўкі. Выдаецца раённая га-

зета “Беларуская панарама”, выходзіць у эфір праграма радыёвяшчання “Бярэзінскі час”. Дзейнічаюць 104 калектывы аматарскай самадзейнасці.

Не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі ідзе добрая слава пра Бярэзінскі народны тэатр пры раённым доме культуры (з 2015 г. – цэнтр культуры). Ён утварыўся з драматычнага гуртка, які дзейнічаў з 1947 г. У розныя гады народным тэатрам кіравалі М. Гушчык (з 1947 г.), Н. Гаеўская (1952 – 1970), І. Дашук (з 1973 г.), В. Іваноў (з 1977 г.), Р. Пекер (з 1980 г.), І. Падалка (з 1986 г.), П. Пытляк (з 1995 г.). Пэўны час рэжысёрам быў прафесійны актёр Б. Піскун. Калектыв тэатра – лаўрэат Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці (1975 – 1977). У 1978 г. яму нададзена званне народнага аматарскага калектыву. На базе цэнтра культуры з 1997 г. праводзіцца абласны фестываль народных тэатраў Міншчыны “Бярэзінская рампа”.

Ганаровыя званні носяць і іншыя калектывы раённага дома культуры: народны фальклорны ансамбль “Лявоніха”, народны вакальны ансамбль “Рэтра”, народны клуб майстроў, узорны лялечны тэатр “Сюрпрыз”, узорны танцавальны ансамбль “Вясёлка”.

Асобнае месца ў культурным жыцці Бярэзіншчыны належыць раённай цэнтральнай бібліятэцы, адной са старэйшых у Мінскай вобласці. Яна была заснавана ў 1904 г. пры таварыстве ў падтрымку бедных, у 1925 г. стала першай публічнай бібліятэкай у мястэчку. На базе раённай бібліятэкі выдадзены больш за дваццаць зборнікаў творчасці землякоў “Пішучь бярэзінцы”, інфармацыйна-краязнаўчы зборнік “Яны прайшлі дарогамі Афганістана”, біябібліяграфічны паказальнік “Бярэзінскі раён у суцэці Мінскай вобласці”, серыя “Гонар і слава Бярэзіншчыны”, краязнаўчы зборнік “Славутыя людзі Бярэзіншчыны”. Пры бібліятэцы дзейнічае тэатр аднаго актёра “Жывое слова”, Музей-тэатр “Праклён вайне”, школа міласэрнасці і аптымізму “Не выжываю, а живу”, салон-галерэя “Талент. Творчасць. Энтузіязм людзей Бярэзіншчыны”, аматарскія клубы творчых сустрэч “На агеньчык да земляка” і прававой адукацыі “Філін”.

Такім чынам, ураджэнцы Бярэзіншчыны зрабілі значны ўнёсак у развіццё навукі і культуры Беларусі, іншых краін Еўропы і ўсяго свету.

Эмануіл ЮФЕ,
доктар гістарычных навук.